
نقش کتابخانه‌ها در جامعه دانش‌مدار^۱

(۱) یعقوب نوروزی (۲) کاظم کمالی

چکیده: در روند توسعه جوامع و گذار از مراحل مختلف توسعه، امروزه جوامع جدیدی در حال شکل‌گیری هستند که از آن‌ها با عنوان جوامع دانش‌مدار نام برده می‌شود. در جوامع دانش‌مدار تمامی ساختارهای اساسی جامعه (بویژه مبانی فرهنگی و اجتماعی) به طرز قابل توجهی تحت تأثیر دانش قرار دارند. بنابراین توجه به مراکز و نهادهایی که با هر دو مفهوم ظاهری جامعه دانش‌مدار یعنی جامعه و دانش به طور قابل توجهی سروکار دارند، می‌تواند مسیر توسعه جامعه دانش‌مدار را هرچه بیشتر محقق سازد. در این میان کتابخانه‌ها که از دیر باز وظیفه گردآوری، سازماندهی و اشاعه اطلاعات به افراد جامعه را بر عهده داشته‌اند نقش اساسی ایفا خواهند کرد. بنابراین لازم است نقش کتابخانه‌ها در این گونه جوامع مشخص شود و مورد بررسی قرار گیرد تا در راستای بهره‌برداری بهینه از آن‌ها و در زمینه تدوین خط‌مشی‌های ضروری، دقت نظر لازم صورت گیرد.

کلیدواژه‌ها: کتابخانه، جامعه دانش‌مدار، جامعه اطلاعاتی، توسعه

۱. مقدمه

یکی از پدیده‌های رشد ارتباطات و اطلاعات و تأثیر مستقیم آن در جوامع عصر حاضر، رواج اصطلاحاتی مانند جامعه مدرن^۲، جامعه اطلاعاتی^۳ و جامعه دانش‌مدار^۴ است. اصطلاح «جامعه دانش‌مدار» که در دو دهه آخر قرن بیستم به کار رفت، مدت نسبتاً کوتاهی بعد از اصطلاح «جامعه اطلاعاتی» متداول شد. اگر از تفاوت‌های جزئی بین این سه اصطلاح صرف نظر کنیم، خواهیم دید که جامعه اطلاعاتی، جامعه دانش‌مدار و جامعه مدرن در واقع مفاهیمی هستند که نشانگر مراحل رشد و توسعه «جوامع فرا صنعتی» به شمار می‌روند (Stipanov 2005).

از آنجا که در جامعه اطلاعاتی و نیز جامعه دانش‌مدار عوامل رشد اقتصادی از قبیل مواد خام، سرمایه و نیروی کار به تدریج جای خود را به دانش و اندیشه‌های جدید داده است، تفاوت آشکاری بین جوامع صنعتی و جوامع جدید به چشم می‌خورد که به همین دلیل به این نوع جوامع جدید که در حال شکل‌گیری و توسعه هستند، جوامع فراصنعتی نیز گفته می‌شود. از سوی دیگر هیچ سازمان و نهادی در جامعه تاکنون به اندازه کتابخانه به صورت عمیق و اختصاصی با اطلاعات و دانش سروکار نداشته و ندارد. نگاهی به تاریخچه کتابخانه به خوبی نشان می‌دهد که این سازمان اجتماعی در طول تاریخ همواره مرکز اصلی گردآوری، سازماندهی، نگهداری و در نهایت اشاعه اطلاعات و دانش بوده است. بدیهی است که کتابخانه با چنین کارکرد تخصصی که در زمینه دانش و اطلاعات دارد، در ایجاد و توسعه جامعه جدیدی که ره‌آورد موج سوم^۵ تمدن بشری است و جامعه دانش‌مدار نام دارد، نقش بسزایی خواهد داشت (۱۳۷۹). مقاله حاضر پس از نگاهی مختصر به سیر تکاملی جامعه دانش‌مدار، ابتدا جامعه دانش‌مدار و ویژگی‌های آن را مورد بررسی قرار می‌دهد و سپس سیر تحول کتابخانه در جوامع صنعتی، اطلاعاتی و دانش‌مدار و ارتباط متقابل کتابخانه و جامعه را بیان می‌کند. سپس نشان می‌دهد که کتابخانه چگونه می‌تواند با اتکا به وظایف تخصصی، توانایی‌ها و قابلیت‌های خود، در تحقق ویژگی‌های جامعه دانش‌مدار و شکل‌گیری و توسعه آن نقش داشته باشد. بنابراین ضروری است که نقش کتابخانه‌ها در این مورد به صورت واضح بیان شود و مورد بررسی قرار گیرد.

۲. مروری بر پیدایش اصطلاح «جامعه دانش‌مدار»

سابقه کاربرد این اصطلاح به دو دهه آخر قرن بیستم برمی‌گردد، اما باید توجه داشت که جامعه دانش‌مدار بعد از اصطلاح جامعه اطلاعاتی متداول شد. به عبارت دیگر می‌توان گفت که جامعه دانش‌مدار مرحله تکامل یافته جامعه اطلاعاتی است. بنابراین ابتدا تاریخچه کاربرد اصطلاح «جامعه اطلاعاتی» را مورد بررسی قرار می‌دهیم تا سیر تکاملی جامعه دانش‌مدار مشخص گردد.

اصطلاح «جامعه اطلاعاتی» برای اولین بار در سال ۱۹۷۳ توسط جامعه‌شناس آمریکایی «دانیل بل»^۶ در کتابی با عنوان «جامعه فراصنعتی» به کار رفت. وی در این کتاب محور

اصلی این جامعه را دانش نظری می‌داند و هشدار می‌دهد که خدماتی که بر پایه دانش بنا نهاده شده‌اند، در حال دگرگون کردن ساختار اقتصاد نوین هستند. بعد از آن، با توسعه شبکه وب و فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی، اصطلاح «جامعه اطلاعاتی» به شکل پررنگ‌تری در دهه نود مورد استفاده قرار گرفت تا این که در سال ۱۹۹۵ این اصطلاح محور اجلاس کشورهای گروه هفت قرار گرفت و سر انجام در سال ۱۹۹۸ به وسیله «اتحادیه بین‌المللی ارتباطات»^۷ به عنوان یک اصطلاح انتخاب، و پذیرفته شد (Burch 2006).

اصطلاح «جامعه دانش‌مدار» در دهه نود ظهور کرد و برای اولین بار به وسیله بعضی افراد به عنوان یک جایگزین برای اصطلاح «جامعه اطلاعاتی» در دوره‌های دانشگاهی به کار رفت. بعد از مدتی نیز یونسکو اصطلاح «جامعه دانش‌مدار» یا «جوامع دانش‌مدار» را پذیرفت و در خط‌مشی‌های خود به کار گرفت.

بنابر آنچه گفته شد، اصطلاح «جامعه دانش‌مدار» جدیدترین و رایج‌ترین اصطلاح به‌کاررفته برای ترسیم جوامع مدرن امروزی است. جامعه دانش‌مدار با جامعه اطلاعاتی، جامعه مدرن و جامعه فراصنعتی نیز دارای ارتباط است. با فراگیر شدن موج سوم تمدن بشری (یعنی انقلاب اطلاعاتی که بعد از انقلاب صنعتی رخ داد) تمام زیرساخت‌های اجتماعی بویژه فرهنگ، اقتصاد، سیاست، مشاغل و صنایع در بیش‌تر کشورها خصوصاً کشورهای پیشرفته، دستخوش تغییرات بنیادین و اساسی شد (آزاد ۱۳۷۹). این تغییرات که تقریباً تمام محورها و فرایندهای مهم اجتماعی را تحت تاثیر خود قرار داده موجب شد صنایع و عوامل اقتصادی به تدریج از حالت سنتی خارج شوند و به نوعی مدرن‌گرایی گرایش پیدا کنند. از آنجا که با ظهور اطلاعات، نقش صنعت در اقتصاد و دیگر جنبه‌های اجتماعی کم‌رنگ‌تر شد، به این جوامع «فراصنعتی» گفته می‌شود و چون جامعه فراصنعتی نماینده شکل مدرن و جدیدی از جامعه بود که با جامعه صنعتی تفاوت‌های آشکاری داشت، اصطلاح جامعه مدرن نیز به این جوامع اطلاق شد. با توجه به این که علت اصلی بروز همه این تغییرات در جوامع، عنصر اطلاعات بود، اصطلاح جامعه اطلاعاتی نیز به تدریج شکل گرفت و به کار رفت (Bulgarian national strategy 2006).

«جامعه اطلاعاتی» نیز با توجه به تبدیل اطلاعات به دانش و نقش دانش و اندیشه‌های جدید در ساختارهای مهم اجتماعی بویژه اقتصاد، به تدریج جای خود را به اصطلاح جدیدتر یعنی جامعه دانشگاهی مدار داده است. بنابراین می‌توان چنین نتیجه گرفت که جوامع فراصنعتی، مدرن، اطلاعاتی و دانش‌مدار مفاهیمی هستند که همگی بر جایگزین شدن زیرساخت‌های مهم اجتماعی بوسیله دانش و اطلاعات تأکید دارند. شاید اصطلاح جامعه دانشگاهی مدار نیز آخرین اصطلاح در این حوزه نباشد و با توجه به سیر تکاملی دانش و رابطه نزدیک آن با خرد و هوش، در آینده‌ای نه‌چندان دور اصطلاحاتی مانند «جامعه خردگرا» یا «جامعه هوش‌مدار» نیز برای بیان و توصیف جوامع مدرن امروزی و ویژگی‌های آن‌ها به کار روند و متداول شوند (Stipanov 2005).

۳. مفهوم و ویژگی‌های جامعه دانشگاهی مدار

جامعه دانشگاهی مدار با توجه به وسعت اجتماع، جنبه‌ها، و ساختارهای گوناگون آن به راحتی قابل تعریف نیست. به عبارت دیگر می‌توان گفت که تعریف جامعه دانشگاهی مدار با توجه به نقش و تأثیر دانش و اطلاعات در ساختارهای گوناگون اجتماعی شکل می‌گیرد. به عنوان مثال در بعد اقتصادی، جامعه دانشگاهی مدار به جامعه‌ای گفته می‌شود که ساختارهای اقتصادی آن، به وسیله دانش و اطلاعات دستخوش تغییرات زیرساختی و بنیادین شده و عوامل رشد اقتصادی در این جامعه به طرز محسوسی وابسته و متکی به دانش و اطلاعات است به طوری که سرمایه، نیروی کار و مواد خام به تدریج جای خود را به دانش و اندیشه‌های جدید داده است (Burch 2006). بنابراین مفهوم جامعه دانشگاهی مدار شامل ابعاد گسترده اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی می‌شود؛ زیرا دانش نه تنها عامل مهمی برای رشد اقتصادی به شمار می‌رود، بلکه می‌تواند به عنوان یک عامل تقویت‌کننده و توسعه‌دهنده تمام قسمت‌ها و بخش‌های اجتماع مورد توجه قرار گیرد.

پس در نهایت می‌توان گفت که جامعه دانشگاهی مدار این طور تعریف می‌شود: جامعه‌ای که تمام ساختارهای اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی آن به طرز قابل توجهی تحت تأثیر دانش قرار گرفته و بوسیله آن دگرگون شده است (Stipanov 2005). بدیهی است که در چنین جامعه‌ای فعالیت‌های دستی و جسمی رو به افول گذارد و فعالیت‌های مبتنی بر فکر

و دانش و اندیشه، بروز و ظهور ویژه‌ای یابند. همچنین می‌توان گفت که دانش در گذشته متکی بر فرد بود، اما امروزه تبدیل به ویژگی کلی جامعه شده و تمام افراد جامعه درگیر آن هستند و در تولید آن نقش دارند. در ادامه با توجه به مفهوم جامعه دانش‌مدار می‌توان مهم‌ترین ویژگی‌های این جامعه را چنین برشمرد:

۱. مهم‌ترین و گرانبهارترین کالا در این جامعه، اطلاعات و دانش است و مبادله کالا جای خود را به مبادله دانش می‌دهد.
۲. افراد این جامعه نیازمند توانایی‌های خاص بدنی نیستند، بلکه چگونگی کسب دانش و فناوری است که انسان‌ها را برجسته و ممتاز می‌کند.
۳. حوزه‌های ارتباطی افرادی که در جامعه دانش‌مدار زندگی می‌کنند، برخلاف جامعه صنعتی به وسعت کره زمین گسترش یافته است.
۴. در جامعه دانش‌مدار، افرادی که بر اطلاعات و دانش تسلط دارند موفق‌ترند.
۵. اقتصاد جامعه دانش‌مدار اقتصادی مبتنی بر داده‌ها و پردازش آن‌ها است.
۶. بهره‌گیری از فناوری‌های ارتباطی برای مبادله افکار و عقاید، در این نوع جوامع از جایگاه برجسته‌ای برخوردار می‌شود.
۷. در جامعه دانش‌مدار، دیدگاه‌های سنتی تغییر ماهیت می‌دهند و نگرش‌های جدید حاکم می‌شوند.
۸. ارتباطات چهره به چهره و آشنا در این جامعه به تدریج جای خود را به ارتباطات جهانی و غیر آشنا می‌دهند؛ زیرا ارتباطات از راه دور در این جامعه گسترش زیادی یافته است.
۹. مدیران جامعه دانش‌مدار با تکیه بر دانش و فکر بر مجموعه تحت سرپرستی خود نظارت و مدیریت دارند. بدیهی است که در این نوع جوامع، مدیرانی می‌توانند عملکرد موفق داشته باشند که فکر-سالار باشند.
۱۰. در این نوع جوامع، هنگامی که بحث آلودگی به میان می‌آید، آلودگی اطلاعات خیلی داغ‌تر از آلودگی زیست‌محیطی مطرح می‌شود (ویژگی‌های جامعه اطلاعاتی ۱۳۸۴).
۱۱. در جوامع دانش‌مدار، فناوری اطلاعات و ارتباطات نقش بسیار مهمی در دگرگون کردن ساختارهای اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی جامعه ایفا می‌کند.

۱۲. در جامعه دانشگاهی مدار، سامانه‌های اطلاعاتی، اتوماسیون اداری و ارتباطات میان فردی و گروهی، سه ضلع اصلی مثلث فناوری ارتباطات و اطلاعات را تشکیل می‌دهند.
۱۳. دمکراسی و آزادی فردی و اجتماعی، از جمله الزمات جامعه دانشگاهی مدار است.
۱۴. در جامعه دانشگاهی مدار، اطلاعات عمومی و تخصصی افراد جامعه و کاربرد این اطلاعات در امور روزمره آنها به طرز قابل توجهی محسوس است.
۱۵. در این جامعه سواد اطلاعاتی جایگزین سواد سنتی می‌شود و کاربرد خیلی مهمی در فعالیت‌ها و کارکردهای اجتماعی دارد.
۱۶. در جامعه دانشگاهی مدار، پژوهش و تحقیق به امری اساسی در بین متخصصان و دانشمندان هر یک از رشته‌های دانش تبدیل می‌شود و محور تمام فعالیت‌های علمی قرار می‌گیرد.
۱۷. در جامعه دانشگاهی مدار رابطه پژوهش و صنعت بسیار نزدیک می‌شود و دانش در فعالیت‌های صنعتی (بویژه تولید) نقش اساسی ایفا می‌کند.
۱۸. و سرانجام این که در جامعه دانشگاهی مدار، بیش از هر چیز دیگری دانش تولید می‌شود و در ابعاد مختلف اجتماعی به کار می‌رود (Stipanov 2005).

۴. سیر تحول کتابخانه در جوامع صنعتی، اطلاعاتی و دانش مدار

همان طور که در شروع بحث به روند تکامل جوامع از صنعتی به اطلاعاتی و دانش مدار اشاره شد، در این بخش نیز سیر تحول کتابخانه در این جوامع مورد اشاره قرار می‌گیرد. البته همان طور که تفکیک جوامع به نسبت پیشرفت آنها در تمامی جزئیات تقریباً غیر ممکن است و احتمال دارد جامعه‌ای در برخی زمینه‌ها (مانند سطح سواد مردم) در یک مرحله و به لحاظ اقتصادی در مرحله دیگر قرار داشته باشد، این امر می‌تواند در مورد کتابخانه نیز مصداق پیدا کند.

همانگونه که «درونتر»^۱ (2005) اشاره می‌کند و در شکل ۱ نیز دیده می‌شود، هدف در استفاده از کتابخانه در جامعه صنعتی صرفاً شناخت فرهنگی و بررسی ارتباط اشخاص در مورد گزینش‌های فرهنگی است و در این بخش، بیش تر مراجعه‌کننده به سراغ کتابخانه می‌آید. اما در جامعه اطلاعاتی، دستیابی جهانی و رایگان به اطلاعات مطرح است و از دیگر

وظایف کتابخانه بالابردن سطح آگاهی‌های مردم از طریق ارتقای سواد اطلاعاتی آن‌ها است. در این راستا کتابخانه ضمن تهیه منابع اطلاعاتی لازم باید ارتباط گسترده‌ای با دیگر کتابخانه‌ها و محمل‌های اطلاعاتی برای رسیدن به این اهداف برقرار کند. در جامعه دانش‌مدار، روند تکاملی کتابخانه در مقایسه با جامعه اطلاعاتی با فاصله نزدیکی حفظ می‌شود و علاوه بر دستیابی به اطلاعات، امکان استفاده از آن نیز برای همگان فراهم می‌آید. در زمینه سواد اطلاعاتی که در جامعه اطلاعاتی ممکن است تنها به شیوه خاصی ارائه شود، در جامعه دانش‌مدار به اشکال و روش‌های گوناگونی ارائه می‌گردد و امکانات و خدمات متناسب با آن نیز فراهم می‌شود.

جامعه دانشگاهی	جامعه اطلاعاتی	جامعه صنعتی	هدف استفاده از کتابخانه
استفاده جهانی و رایگان از اطلاعات و فراهم‌آوری سواد اطلاعاتی چندوجهی	دستیابی جهانی و رایگان به اطلاعات و سواد اطلاعاتی	شناخت فرهنگی و بررسی ارتباط افراد در مورد گزینش فرهنگی	هدف استفاده از کتابخانه
تسهیل‌کننده انتقال دانش	اشاعه‌دهنده اطلاعات	متولی فرهنگی و راهنمای فرهنگی	تعریف کتابخانه و کتابدار
پردازش منابع فیزیکی و غیر فیزیکی و تبدیل آن‌ها به دانش	عدم اتکا به قالب خاص منبع و پردازش قابل اعتماد اطلاعات	منابع قابل لمس و فیزیکی	تعریف منابع و محتوا
خالق دانش، شریک و شهروند فرهنگی	تولیدکننده و ارزیاب اطلاعات	دریافت‌کننده و استفاده‌کننده فرهنگی	تعریف کاربر (مراجعه‌کننده)

نمودار ۱ سیر تحول کتابخانه در جوامع

مفهوم کتابخانه و کتابدار در جوامع صنعتی، اطلاعاتی و دانش‌مدار تقریباً وجه تمایز بیش‌تری دارند، که این وجه تمایز در جامعه صنعتی نسبت به بقیه آشکارتر است. کتابخانه

و کتابدار در جامعه صنعتی متولی فرهنگی و راهنما هستند و امکان دستیابی و گسترش اطلاعات را فراهم می‌آورند. در جامعه اطلاعاتی، وظایف تغییر کرده و به سمت اشاعه اطلاعات پیش می‌رود و راهنمایی صرف در دستور کار قرار ندارد؛ بلکه کتابخانه و کتابدار به صورت داوطلبانه اقدام به اشاعه اطلاعات در میان افراد جامعه می‌کنند. تفاوت بین جامعه اطلاعاتی و دانش‌مدار در نوع محتوای فراهم‌آمده است که نسبت به موقعیت و سطح پیشرفت جوامع به اطلاعات و دانش اختصاص می‌یابد. از این رو در جامعه دانش‌مدار با توجه به ماهیت دانش و اکتسابی بودن آن، کتابخانه نقش تسهیل‌کننده دارد و به افراد در کسب دانش کمک می‌کند.

تعریف منابع و محتوا (چه از لحاظ شکل و چه از نظر سازماندهی) جایگاه خاص خود را دارد. در جامعه صنعتی بنا به موقعیت جامعه و پیشرفت‌های فناوری، کتابخانه به تهیه منابع فیزیکی مانند کتاب اقدام می‌کند. اما در جامعه اطلاعاتی، بیش‌تر تاکید بر منابع غیر فیزیکی و در واقع دیجیتال است. ضمن این که پردازش‌های لازم برای تبدیل داده‌های جمع‌آوری‌شده به اطلاعات نیز صورت می‌گیرد. در جامعه دانش‌مدار، شکل و محتوا در درجه دوم اهمیت قرار دارند و هدف، پردازش اطلاعات موجود و تبدیل آن‌ها به دانش است. در نهایت، تعریف کاربر (مراجعه‌کننده) به عنوان یکی از اثرگذارترین عناصر یادشده بدین صورت است: در جامعه صنعتی، مراجعه‌کننده به عنوان دریافت‌کننده و استفاده‌کننده فرهنگی محسوب می‌شود و نقش دیگری جز مصرف اطلاعات برای او وجود ندارد. اما در جامعه اطلاعاتی، کاربر علاوه بر مصرف اطلاعات، نسبت به تولید اطلاعات نیز اقدام می‌کند و در ارزیابی اطلاعات تولیدشده مشارکت دارد. در جامعه دانش‌مدار، کاربر به جای تولید اطلاعات، پدیدآور دانش محسوب می‌شود و به عنوان یک شهروند دانش‌مدار، در حل مسائل جامعه نیز مشارکت دارد. بنابراین مسئولیت‌های پذیرفته‌شده توسط کاربر در این نوع جامعه از اثرگذاری کیفی و کمی بالایی برخوردار است.

۵. ارتباط متقابل کتابخانه و جامعه

ارتباط بین کتابخانه و جامعه ارتباط دو سویه‌ای است که می‌توان از هر یک به دیگری رسید و در زوایه‌های متفاوت، انتظارات خاصی را مد نظر قرارداد یا در جهت پاسخگویی به

درخواست‌ها تلاش کرد. در بُعد اول، جامعه وظایفی را برای کتابخانه در راستای پیشرفت خود مشخص می‌کند و کتابخانه باید همگام با پیشرفت‌ها و تلاش‌های صورت‌گرفته در جامعه، خود را با آن هماهنگ کند. بنابراین مهم است که کتابخانه به عنوان بخشی از جامعه، نقش خود را در فراهم آوردن نیازهای اطلاعاتی جامعه در جهت توسعه راهبردها و قوانین آن ایفا کند. اطلاعات لازم برای تحقیقات علمی و ارتقای دانش فردی و اجتماعی برای توسعه برنامه‌های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی و افزایش کیفیت زندگی، در کتابخانه جستجو می‌شود. بنابراین لازم است که کتابخانه همزمان با توسعه جامعه و تدوین خط‌مشی‌های مربوط به آن و در جهت همسان‌سازی و تبعیت از این برنامه‌ها، خط‌مشی‌های خود را تغییر دهد و از منابع، سیستم‌ها و برنامه‌های توسعه‌ای لازم در این زمینه بهره‌گیرد تا نقش خود را به بهترین نحو ایفا کند.

از سوی دیگر، در این رابطه و در جهت حمایت از کتابخانه برای انجام بهتر وظایف، جامعه باید بستر لازم (از جمله تدوین خط‌مشی‌های لازم) را فراهم کند. خط‌مشی ملی کارآمد در این رابطه - همانگونه که «آمونو»^۹ و «آزوبیوکا»^{۱۰} (2005) نیز در مورد آفریقا اشاره می‌کنند - باید ساختار، بودجه، منابع انسانی، فناوری، منابع اطلاعاتی و خدمات را دربرگیرد. در ادامه به برخی از این اقدامات لازم اشاره می‌شود:

- تأسیس سازمانی در سطح وزارتخانه با مسئولیت تصویب خط‌مشی، اختصاص بودجه، و رسیدگی به موارد مشابه قانونی؛
- تشکیل نهاد ملی در مورد کتابخانه‌ها برای رهبری خط‌مشی و ارتباط بین وزارتخانه‌ها و هماهنگی در زمینه امور مربوط به کتابخانه‌ها؛
- رسیدگی به درخواست‌های کتابخانه‌ها برای انجام بهینه فعالیت‌ها و وظایف آن‌ها و حمایت همه‌جانبه از کتابخانه ملی؛
- تأسیس کتابخانه‌های عمومی و اختصاص منابع برای حمایت از جامعه در تمامی سطوح و موارد ضروری به عنوان بخشی از شبکه ملی اطلاعات؛
- تدوین خط‌مشی لازم برای ایجاد آرشیوها و مسئولیت‌های مربوط به مدیریت منابع و دیگر ساختارها برای انتخاب، حفاظت، پردازش و دستیابی به منابع در تمامی سطوح و گرایش‌های دولتی؛

- توجه به حق مالکیت فکری^{۱۱} به همراه امکان استفاده منصفانه^{۱۲} از منابع منتشره برای مراجعین؛
- تأسیس زیر - گروه‌های مربوط به تدوین استانداردها و ارتقای موارد مشابه؛
- برقراری آموزش‌های حرفه‌ای برای کارکنان کتابخانه‌ها؛
- برگزاری سمینارها و همایش‌های ملی در مورد کتابخانه‌ها، خدمات آن‌ها، و خط‌مشی کتابخانه‌ها.

در بُعد دوم، کتابخانه به عنوان یکی از رکن‌های اساسی جامعه دانشگاهی مدار، در تدوین خط‌مشی خود کاملاً از نیازهای جامعه آگاه است و سعی می‌کند مطابق با آن، به گردآوری منابع و ارائه خدمات بپردازد. برای دستیابی به ارزش واقعی کتابخانه و امکانات آن در تأمین نیازهای اطلاعاتی کاربران و مراجعین لازم است که عملکردهای کتابخانه مورد بررسی قرارگیرد. این نوع بررسی‌ها را می‌توان با بهره‌گیری از آمارهای به‌دست‌آمده و خدمات ارائه‌شده از سوی کتابخانه انجام داد. تحلیل‌های کمی و کیفی را می‌توان بخشی از فعالیت‌های مدیریتی و توسعه‌ای کتابخانه لحاظ کرد. همچنین تحقیق درباره خروجی و تقاضای اطلاعات، باید به صورت نظام‌مند صورت گیرد.

خط‌مشی، اصول لازم برای فعالیت‌ها را فراهم می‌سازد، اهداف بلندمدت و دامنه فعالیت‌های سازمان را در نظر می‌گیرد، فعالیت‌های راهبردی کتابخانه، موقعیت افراد جامعه و منابع کتابخانه را به منظور کسب بالاترین سطح خط‌مشی نشان می‌دهد. بنابراین زمانی که خط‌مشی کتابخانه تدوین می‌شود باید دیدگاه‌های توسعه‌ای جامعه در نظر گرفته شود - درست مانند یک کتابخانه دانشگاهی که در مجموعه‌سازی و تدوین برنامه‌های خود، به برنامه‌های درسی دانشگاه و برنامه‌های تحقیقاتی آن توجه می‌کند. از این رو می‌توان گفت که کتابخانه و جامعه، ارتباط دو سویه دارند و در تعاملی دو طرفه، نسبت به درک نیازهای یکدیگر توجه خاصی را مبذول می‌دارند. کتابخانه از سوی جامعه حمایت می‌شود تا در ارائه خدمات به آن در راستای توسعه، بهترین کارایی را داشته باشد.

- در این رابطه همان‌طور که «نوت»^{۱۳} (2006) بیان می‌کند، کتابخانه باید در تدوین خط‌مشی‌های خود موارد زیر را مورد توجه قراردهد:
- توسعه منابع در راستای حمایت از برنامه‌های تحقیقاتی،

- راه‌اندازی ساختارها برای فعالیت در جامعه و استفاده از فناوری‌های جدید اطلاعاتی و ارتباطی،
- ارتقای کتابخانه از بُعد مجموعه و خدمات،
- امکان برگزاری دوره‌های آموزشی غیر رسمی،
- مشارکت در برگزاری پروژه‌ها و طرح‌های ملی.

۶. نقش کتابخانه‌ها در توسعه جامعه دانش‌مدار

اگر بخواهیم نقش و کارکرد کتابخانه‌ها را در توسعه جامعه دانش‌مدار بررسی کنیم، ابتدا باید به وظیفه اصلی و کلی کتابخانه‌ها اشاره‌ای داشته باشیم. وظیفه اصلی هر کتابخانه از هر نوعی که باشد، به طور کلی گردآوری، سازماندهی، حفظ و نگهداری و در نهایت اشاعه دانش و اطلاعات در قالب رسانه‌ها و محمل‌های مختلف است. بنابراین با توجه به این کارکرد اصلی و تخصصی کتابخانه می‌توان گفت که کتابخانه نیز مانند تمام مؤسسات و نهادهای اجتماعی، با جامعه در ارتباط است و کارکردهای اجتماعی دارد. بنابر آنچه گفته شد، کتابخانه می‌تواند بر جامعه و افراد آن، و در جنبه‌ها و ابعاد مختلف زندگی فردی و اجتماعی اثرات زیادی بگذارد و ساختارهای اجتماعی را دگرگون کند.

این نقش و وظیفه اصلی کتابخانه که در گذشته آن طور که می‌بایست به آن توجه نشده، اکنون می‌تواند بسیار مفید واقع شود. به طوری که در قرن حاضر می‌توان کتابخانه‌ها را «آژانس‌های ارتباطی» نامید (Stipanov 2005). کتابخانه‌ها با انجام درست وظایف خود می‌توانند دسترسی آزاد و گسترده همه افراد جامعه را (بدون توجه به سن، سطح آموزش و سواد، شغل، و دین و مذهب آن‌ها) به اطلاعات و دانش مکتوب، بدون در نظر گرفتن قالب آن، تضمین کنند. پس با توجه به نقش کتابخانه‌ها در حفظ و نگهداری و اشاعه دانش و تأثیر آن بر فرهنگ و اجتماع، حتی تصور تمدن و فرهنگ جاری بدون وجود کتابخانه‌ها، مشکل به نظر می‌رسد.

بنابراین با توجه به نقش مستقیم کتابخانه‌ها در گردآوری و اشاعه دانش و از طرف دیگر ارتباط مستقیم کتابخانه به عنوان یک نهاد اجتماعی با جامعه و افراد آن می‌توان به جرأت گفت که وظیفه و مأموریت اصلی کتابخانه‌ها از ابتدا تاکنون، دانش‌مدار کردن جامعه بوده و

خواهد بود. به عبارتی دیگر، کتابخانه یکی از مهم‌ترین نهادهای اجتماعی است که به طور تخصصی و گسترده، با هر دو عنصر جامعه و دانش ارتباط مستقیم دارد و این امر در وظایف خاص کتابخانه‌ها (از جمله کمک به آموزش‌های رسمی و غیر رسمی، فراهم آوردن امکان دستیابی اعضای جامعه به دانش و اطلاعات، حفاظت و توسعه میراث فرهنگی، بالا بردن سطح آگاهی افراد جامعه، گزینش اطلاعات و دانش برای پیشرفت‌های اقتصادی) کاملاً قابل مشاهده است (Amonoo and Azubuika 2005).

کتابخانه‌ها از هر نوعی که باشند در توسعه جامعه دانش‌مدار، نقش خود را ایفا می‌کنند. کتابخانه‌هایی مانند کتابخانه‌های تخصصی و دانشگاهی علاوه بر داشتن اهداف و وظایف خاص، دارای اهداف عام و عمومی نیز هستند. به عنوان مثال کتابخانه تخصصی در کنار ارائه خدمات اشاعه گزینشی اطلاعات، به امر پژوهش که یکی از ضروریات جوامع دانش‌مدار است نیز توجه ویژه‌ای دارد. کتابخانه‌های دانشگاهی نیز در حمایت از دانشجویان و دانش‌پژوهان، اقدام به تهیه مجموعه‌های پشتیبان می‌کنند. کتابخانه ملی نیز علاوه بر حمایت از تولید و توزیع دانش در سطح جامعه، وظیفه حفظ میراث فرهنگی جامعه را برعهده دارد. اما در این میان شاید بتوان نقش بارزتری را برای کتابخانه‌های مدارس و عمومی در نظر گرفت. از آنجا که در تحقق جامعه دانش‌مدار باید افراد مقیم آن جامعه با ساختارهای لازم و نیازمندی‌های فرهنگی و اساسی آن هماهنگ شده باشند، بنابراین توجه خاص به کتابخانه‌های مدارس و عمومی در راه توسعه این نوع جوامع بسیار اهمیت دارد. همان طور که اشاره شد کتابخانه‌های مدارس و عمومی در ایجاد زیرساخت‌های فرهنگی، تربیتی و اجتماعی جامعه نقش اساسی‌تری دارند. کتابخانه‌های مدارس تربیت‌کننده و پشتیبان نسل آینده‌اند و در شکل‌گیری رفتارهای اجتماعی و آموزشی این نسل، اولین پایگاه اطلاعاتی به حساب می‌آیند. توجه به کتابخانه‌های مدارس و تهیه مجموعه‌های اطلاعاتی آموزشی و کمک درسی در ارتقا و توسعه جامعه، نقش اساسی خواهد داشت. یک کتابخانه مدرسه‌ای اولین ساختارهای فکری کودک را برای آشنایی، و ورود او به جامعه دانش‌مدار آماده می‌کند و او را با ساختارهای آتی جامعه بیش‌تر آشنا می‌کند (Suaiden 2003). در کنار کتابخانه‌های مدارس، شاید اساسی‌ترین نقش در توسعه جامعه دانش‌مدار بر عهده کتابخانه‌های عمومی باشد، چرا که اهداف و وظایف عام و

خاص کتابخانه‌های عمومی در راستای توسعه فرهنگ و آموزش در جامعه بنا نهاده شده و در یک جامعه دانش‌مدار، کتابخانه‌های عمومی حامیان و تأمین‌کنندگان اطلاعات و دانش برای عموم افراد جامعه از هر قشری هستند و در تمامی ساعات، امکان بهره‌گیری از آن‌ها وجود دارد. کتابخانه‌های عمومی بویژه با بهره‌گیری از فناوری‌های جدید، امکان دسترسی آزاد به اطلاعات را برای عموم فراهم می‌آورند. بنابراین نزدیک‌ترین ارتباط بین جامعه و کتابخانه، در کتابخانه‌های عمومی معنای واقعی خود را پیدا می‌کند. در ادامه نقش کتابخانه‌ها در توسعه جامعه دانش‌مدار بیان می‌شود (Mahat 2002).

کتابخانه‌ها شهروندان را آگاه می‌کنند. کتابخانه‌ها با فراهم کردن و در دسترس قرار دادن اطلاعات و دانش موجب می‌شوند که افراد جامعه بتوانند به راحتی، تصمیمات لازم و ضروری برای اداره امور خود را در مواقع مورد نیاز اتخاذ کنند. در واقع کتابخانه می‌تواند آگاهی‌ها و اطلاعات تخصصی و عمومی را در دسترس همگان قرار دهد و مردم را نسبت به حقوق، اختیارات، و وظایفشان آگاه کند (American libraries online 2000).

کتابخانه‌ها محدودیت‌ها را درهم می‌شکنند. کتابخانه با قراردادن اطلاعات و دانش در اختیار همه اعضای جامعه، محدودیت‌ها را از بین می‌برد و نشر و گسترش دانش را فراگیر می‌کند. کتابخانه‌ها می‌توانند تمام منابع خود را بدون در نظر گرفتن ویژگی‌های خاص افراد جامعه و نیز بدون توجه به قالب و شکل ظاهری اطلاعات، در اختیار همه مراجع‌کنندگان از هر قشر و گروهی قرار دهند. کتابخانه‌ها به افراد کم‌سواد، بی‌سواد، غیر بومی، مهاجر، و ... از هر فرهنگ و قومیت و ملیتی که باشند خدمات می‌دهند و هیچ محدودیتی در این مورد ندارند (Stipanov 2005).

کتابخانه‌ها حافظان اندیشه‌های بشری هستند. کتابخانه‌ها با گردآوری، سازماندهی و نگهداری و نیز انجام دیگر وظایف تخصصی خود، امکان ارتباط افراد جامعه را با آثار متعلق به گذشته به راحتی امکان‌پذیر می‌سازند. آن‌ها در واقع میراث فرهنگی و ملی هر جامعه را به دقت ثبت و ضبط و نگهداری می‌کنند و در هنگام نیاز در اختیار افراد جامعه قرار می‌دهند. آگاهی مردم یک جامعه نسبت به آثار گذشتگان در زمینه‌های مختلف موجبات خودشناسی، کسب هویت مستقل، و در نهایت پیشرفت فرهنگی و اجتماعی جامعه را فراهم می‌آورد (Ryynanen 1999).

کتابخانه‌ها آزادی را در جامعه نهادینه می‌کنند. کتابخانه‌ها آزادی و فرهنگ مردم‌سالاری را در جامعه تقویت می‌کنند. در جامعه‌ای که انواع اطلاعات و دانش به راحتی جریان داشته باشد، سطح آگاهی عمومی و تخصصی مردم به میزان قابل توجهی بالا می‌رود و مردم نسبت به حقوق فردی و اجتماعی خود بیش از پیش آگاه می‌شوند. کتابخانه‌ها می‌توانند با اشاعه آگاهی‌ها و اطلاعات مورد نیاز افراد جامعه و قرار دادن دانش در دسترس همه افراد جامعه، فرهنگ آزادی را در هر جامعه نهادینه کنند و شعار «دانستن حق مردم است» را تحقق بخشند. به عبارت دیگر می‌توان گفت که کتابخانه‌ها (بویژه کتابخانه‌های عمومی) در سراسر دنیا تنها مؤسسه‌هایی هستند که با ارتقای فرهنگ عمومی جامعه، با بسیاری از مشکلات اجتماعی مقابله می‌کنند و جامعه را به سوی پیشرفت هدایت می‌کنند (Vijayakumar and Vijayakumar 2000).

کتابخانه‌ها خلاقیت و نوآوری را تقویت می‌کنند. کتابخانه با داشتن منابع اطلاعاتی عظیم می‌تواند پاسخگوی بسیاری از پرسش‌های طرح‌شده برای افراد جامعه باشد. هنگامی که پرسش‌های ناشی از کنجکاوی در ذهن انسان شکل می‌گیرد، تنها دسترسی به اطلاعات است که می‌تواند آن را جوابگو باشد. همچنین نیروی خلاقیت و نوآوری هنگامی می‌تواند در افراد به خوبی رشد و بروز پیدا کند که پاسخ پرسش‌های شکل‌گرفته در ذهن، به درستی داده شود. کتابخانه می‌تواند با جواب دادن به هر پرسشی که از سوی افراد جامعه مطرح می‌شود، به انسجام پاره‌های دانش در ذهن افراد کمک نماید و فکر و اندیشه نو تولید کند. بنابراین کتابخانه گنجینه‌ای است که می‌تواند به همه پرسش‌ها در همه زمینه‌ها پاسخ دهد. حتی پرسش‌های طرح‌نشده هم جواب‌هایی را در کتابخانه خواهند داشت.

کتابخانه‌ها ذهن کودکان را پویاتر می‌کنند. کتابخانه می‌تواند با در اختیار قرار دادن منابعی همچون کتاب، فیلم، نوارهای صوتی، بازی‌ها و انواع سرگرمی‌ها در پویایی ذهن کودکان نقش مهمی ایفا کند. جواب دادن به پرسش‌های کودکان در سنین مختلف می‌تواند علاوه بر شکوفایی استعدادها و تقویت خلاقیت، آن‌ها را با تحقیق و منابع اطلاعاتی آشنا کند و راه را برای پیشرفت‌های علمی آن‌ها در آینده بگشاید.

در جامعه‌ای که به تمامی پرسش‌های طرح‌شده پاسخ مناسب داده شود و آشنایی با منابع اطلاعاتی نیز مهیا گردد، دانش و خرد بالاترین مرتبه ارزش را پیدا می‌کند و در همه

ابعاد زندگی، فراگیر می‌شود. این همان ویژگی اصلی جامعه دانش‌مدار است که در این مورد، نقش کتابخانه‌های آموزشگاهی و عمومی از دیگر کتابخانه‌ها بارزتر است (American libraries online 2000).

کتابخانه‌ها احساس آرامش، امنیت و صلح و دوستی را در جامعه تقویت

می‌کنند. از آنجا که کتابخانه محیطی آرام، صمیمی، دوستانه و معنوی را برای افراد فراهم می‌آورد و خوراک فکری آن‌ها را تأمین می‌کند، در آرامش خیال و امنیت خاطر جامعه و افراد آن نقش دارد. گویی کتابخانه تنها جایی است که افراد در آنجا خود را در مقابل هیچکس پاسخگو نمی‌بینند و تنها همراه با افکار افتخارآمیز خود به مطالعه می‌پردازند و آنچه را می‌خواهند به راحتی از لابه‌لای کتاب‌ها، مجلات و دیگر منابع اطلاعاتی به دست می‌آورند. این احساس امنیت خاطر یکی از شاخص‌های رفاهی جامعه است و موجب پیشرفت جامعه می‌شود؛ زیرا در جامعه‌ای که فکر و اندیشه آرام و دور از دغدغه باشد، بیش از هر چیز دیگری دانش و اندیشه جدید تولید می‌شود و جامعه را به سوی دانش‌مدار شدن سوق می‌دهد (Vijayakumar and Vijayakumar 2000).

کتابخانه‌ها پژوهش را تقویت می‌کنند. از آنجا که کتابخانه منابع اطلاعاتی و دانش

را در خود جای داده و در دسترس قرار می‌دهد، مکان بسیار مناسبی برای پژوهشگران و اهل علم و تحقیق به شمار می‌رود. بدیهی است که تولید علم، اندیشه و دانش جدید در گرو پژوهش‌های جدیدی است که توسط متخصصان و دانشمندان حوزه‌ها و رشته‌های مختلف علمی انجام می‌گیرد. از سوی دیگر، اولین و اساسی‌ترین مرحله هر پژوهش، گردآوری اطلاعات درباره موضوع مورد بحث در آن تحقیق است. بدون اطلاعات، پژوهش امکان نخواهد داشت. کتابخانه تنها جایی است که با در اختیار داشتن منابع مختلف علمی در موضوعات گوناگون، می‌تواند پشتوانه علمی همه پژوهش‌ها در همه موضوعات را تأمین کند و موجب تولید اندیشه و دانش جدید شود. بدیهی است که در این مورد کتابخانه‌های تخصصی بیش‌ترین نقش را دارند.

کتابخانه‌ها باعث تقویت انواع مختلف توسعه در جامعه هستند. با توجه به نقش

مهم کتابخانه‌ها در پژوهش و تولید علم و رابطه بین تحقیق و توسعه به راحتی می‌توان به نقش مهم کتابخانه در انواع مختلف توسعه (مانند توسعه سیاسی، فرهنگی، اجتماعی،

اقتصادی و صنعتی) پی برد. در عصری که از اطلاعات و دانش به عنوان گرانبهاترین و باارزش‌ترین کالای سرمایه‌ای یاد می‌شود، نقش اطلاعات و دانش را در تولیدات صنعتی و اقتصادی نمی‌توان نادیده گرفت. اطلاعات و دانش به اندازه‌ای اقتصاد کنونی دوران ما را تحت تأثیر قرار داده که بحث «اقتصاد اطلاعات» که بر خرید و فروش و ارزش افزوده اطلاعات تأکید می‌کند، هر روز داغ‌تر و داغ‌تر می‌شود.

بنابراین می‌توان گفت که کتابخانه به عنوان مرکز اصلی اطلاعات و گنجینه دانش، به انواع مختلف و به طور مستقیم و غیرمستقیم، نقش بارزی در انواع توسعه (بویژه صنعتی و اقتصادی) دارد.

کتابخانه‌ها روحیه پرسشگری و تفکر انتقادی را در افراد جامعه تقویت

می‌کنند. کتابخانه به عنوان یکی از بزرگ‌ترین و مهم‌ترین مراکز آموزش غیررسمی می‌تواند روحیه پرسشگری و تفکر انتقادی را در افراد جامعه بپروراند و تقویت کند. تقویت این روحیه که معمولاً در مراکز آموزشی رسمی مانند مدارس و دانشگاه‌ها حتی در سطوح عالی آموزش نیز به دلایلی نادیده گرفته می‌شود، موجب تقویت روحیه پرسشگری و پژوهش می‌شود و در نهایت، تولید علم و دانش را به همراه خواهد داشت. بنابراین کتابخانه‌ها (بویژه کتابخانه‌های عمومی) با نام «دانشگاه‌هایی برای همه مردم» می‌توانند به عنوان مؤسساتی برای آموزش غیررسمی به همه افراد جامعه و در سطوح مختلف، خدمات آموزشی خود را ارائه کنند (American libraries online 2000).

۷. نتیجه‌گیری

اصطلاح جامعه دانشگاهی مدرن جدیدترین و رایج‌ترین اصطلاح به‌کاررفته برای توصیف ویژگی‌های جوامع مدرن امروزی است. در عین حال اکثر کشورهای در حال توسعه نیز سعی دارند خود را در مسیر دانش قرار دهند و با مدیریت کارآمد آن، گام‌های توسعه را هر چه سریع‌تر بردارند. در جامعه دانشگاهی تمام ساختارهای اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی به طرز قابل توجهی تحت تأثیر دانش است. بنابراین توجه به عرصه‌های مربوط به گردآوری، سازماندهی و اشاعه دانش در چنین جوامعی بیش‌ترین نقش را در این روند خواهد داشت. در این میان کتابخانه‌ها از جمله مراکزی هستند که وظیفه گردآوری،

سازماندهی، حفظ و نگهداری و در نهایت اشاعه اطلاعات و دانش را در قالب رسانه‌ها و محمل‌های مختلف بر عهده داشته و دارند. توجه به نقش کتابخانه‌ها در جوامع دانش‌مدار و اصلاح تعاریف و برداشت‌های صورت‌گرفته از کتابخانه در این رابطه می‌تواند ما را در نزدیکی هر چه بیش‌تر به این نقش یاری دهد. بررسی ارتباط متقابل کتابخانه و جامعه به درک بهتر تعامل بین آن‌ها کمک بیش‌تری خواهد کرد و ما را در شناخت بهتر وظایف کتابخانه و جامعه یاری می‌رساند. کتابخانه از هر نوعی که باشد می‌تواند در راستای دانش‌مدار کردن و توسعه جامعه، نقش خود را به خوبی ایفا کند. اما در این میان کتابخانه‌های مدارس و عمومی در ایجاد زیرساخت‌های فرهنگی و تربیتی جامعه نقش اساسی تری دارند. در نهایت می‌توان گفت که کتابخانه از یک طرف به عنوان گنجینه دانش و از طرف دیگر به عنوان یک نهاد کاملاً اجتماعی، به خوبی می‌تواند با اتکا به وظایف و کارکردهای خود در تحقق ویژگی‌ها و آرمان‌های جامعه دانش‌مدار نقش داشته باشد.

۸. منابع

۱. کورزویل، ریموند. ۱۳۷۹. عصر دانش. ترجمه اسدا... آزاد. فصلنامه پیام کتابخانه ۱۰ (۲ و ۳): ۷۷-۷۴.
۲. ویژگی‌های جامعه اطلاعاتی. (۱۳۸۴).
- http://ah.eprsoft.com/archives/2005/11/post_75.html (دسترسی در ۱۳۸۶/۱/۱۵).
3. American libraries online. 2000. 12 ways libraries are good for the country. The magazine of the American libraries association. <http://www.ala.org/ala/online/selectedarticles/12wayslibraries.cfm> (accessed March 10, 2007).
4. Amonoo, P. and A. Azubuika. 2005. Libraries and the information society in Africa. <http://www.uneca.org/aisi/docs/PolicyBriefs/Libraries%20and%20the%20Information%20Society%20in%20Africa.pdf> (accessed February 15, 2007).
5. Bulgarian national strategy for information society. 2006. <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UNTC/UNPAN012724.pdf> (accessed January 25, 2007).
6. Burch, S. 2006. The Information society and the knowledge society. This text is an extract from the book *Word Matters: multicultural perspectives on information societies*. Macgill (accessed March 10, 2007).

7. Drotner, K. 2005. Library innovation for the knowledge society. *Scandinavian public library quarterly* 38(2). http://www.splq.info/issues/vol38_2/07.htm (accessed January 25, 2007).
8. Mahat, D. A. R. B. 2002. *School libraries in and for a knowledge society*. Paper presented at the 2002 IASL Conference, Petaling Jaya, Malaysia. <http://www.iasl-slo.org/conference2002-keynotedg.html> (accessed March 10, 2007).
9. Nuut, A. 2006. *The role of libraries in a knowledge-based society: Estonian and European experiences*. Paper presented at the 7th congress of Baltic libraries diversity in unity: Baltic libraries in the European Union. <http://www.lnb.lv/konference/doc/AnuNuut.doc> (accessed January 25, 2007).
10. Rynnanen, M. 1999. *The role of libraries in modern society*. Paper presented at the 7th Catalan congress on documentation. <http://www.cobdc.org/jornades/7JCD/ryynanen.pdf> (accessed March 10, 2007).
11. Stipanov, J. 2005. *Knowledge society and public libraries*. Paper presented at Naples conference, Supetar. <http://www.naple.info/supetar/stipanov.pdf> (accessed February 15, 2007).
12. Suaiden, E. J. 2003. The social impact of public libraries. *Library review* 22(8): 379-387. <http://www.emeraldinsight.com/> (accessed January 25, 2007).
13. Vijayakumar, J. K. and M. Vijayakumar. 2000. Information freedom in a Democratic World and the role of Librarians in cyber era. In Proceedings national seminar on information policies and cyber laws, B1-B6, Bangalore (India). http://eprints.rclis.org/archive/00005611/01/vijayakumarjk_02.pdf (accessed February 15, 2007).

پی‌نوشت‌ها

۱. در این مقاله اصطلاح جامعه دانش‌مدار معادل Knowledge society در نظر گرفته شده است.
2. modern society
3. information society
4. knowledge society
۵. اشاره به نظریه الوین تافلر
6. Daniel Bell
7. International Telecommunication Union (ITU)
8. Dronter
9. Amonoo
10. Azubuika
11. intellectual property
12. fair use

13. Nuut

(۱) عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان
پست الکترونیکی: nor_1050@yahoo.com
(۲) دانشجوی کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد
اسلامی واحد تهران شمال